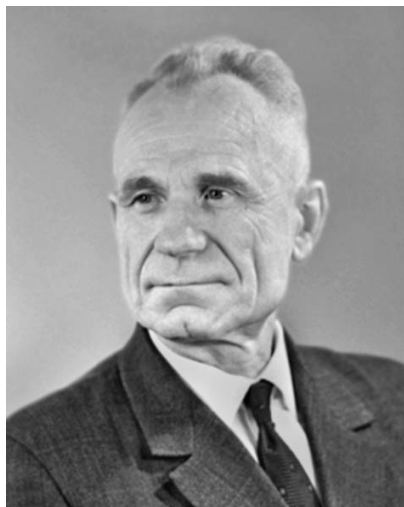

ЛЮЛЬКА Архип Михайлович (10(23). 03. 1908, с. Саварка Канівської пов. Київської губ., нині Богуславського р-ну Київської обл. — 01. 06. 1984, Москва) — конструктор авіаційних двигунів. Доктор технічних наук (1958), проф (1954), академік АН СРСР (1968). Герой Соціалістичної Праці (1957). Сталінська (1948, 1951) та Ленінська (1976) премії. Державні нагороди СРСР. Після закінчення Київського політехнічного інституту (1931) працював у НДІ промислової енергетики та на турбінному заводі (обидва — Харків). 1933–39 — викладач кафедри авіадвигунів Харківського авіаційного інституту; від 1939 (з перервою) — на Кіровському заводі у Ленінграді (нині С.-Петербург); 1941–42 — на Челябінському танковому заводі (РФ); від 1943 — начальник лабораторії із дослідження і розробки реактивних двигунів Центрального інституту авіаційного машинобудування (Москва); від 1944 — начальник відділу турбореактивних двигунів НДІ-1; від 1946 — головний конструктор спеціального КБ-165 (нині НВО «Сатурн», Науково-технічний центр КБ якого названо його іменем, Москва); 1950–60 викладав (від 1954 — проф.) у Московському авіаційному інституті.

Обґрунтував переваги осьових компресорів над центробіжними; першим запровадив поняття коефіцієнта відновлення тиску повітря у вхідному пристрої силової установки літака з турбореактивним двигуном; розробив метод розрахунку коефіцієнта корисної дії газової турбіни з урахуванням вихідної швидкості газів; розробив теорію і запропонував метод

розрахунку висотно-швидкісних характеристик турбореактивних двигунів, визначив межі використання таких двигунів за швидкостями; досліджував застосування нових енергетичних речовин. Створив конструкцію першого в СРСР двоконтурного турбореактивного двигуна. Розробляв турбореактивні двигуни для надзвукової авіації. Під його керівництвом створено двигуни РГД-1, ТР-1 (літаки Су-11, Іл-22), АЛ-7 з модифікаціями (винищувачі Су-7, -7Б, -17), АЛ-7Б (стратегічний бомбардувальник Ту-98), АЛ-21 (винищувач Су-24), АЛ-29 (макет-аналог космічного корабля багаторазового використання «Буран»), АЛ-31Ф (винищувачі Су-27, -30), ТС-31М (мотопланери Ан-13). Створив низку турбореактивних двигунів, які використано у літаках П. Сухого, С. Іллюшина, Г. Берієва, А. Туполева. Разом із М. Гудковим розробив проект штурмовика Гу-ВРД. На гідролітаку з двома модифікаціями силовими установками АЛ-7ПБ, розробленими Л., встановлено світовий рекорд швидкості для машин такого класу. Модифікації двигунів АЛ-31 використовують не лише в авіації, а й на газоперекачувальних станціях системи «Газпрому» (АЛ-31СТ) та як енергетичну силову установку-генератор із частотою обертання ротора у 3000 обертів на хвилину (АЛ-31СТЕ).

У Москві його ім'ям названо площу та науково-технічний центр, на будинку, де він мешкав 1974–84, встановлено меморіальну дошку; на 6-му корпусі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» відкрито меморіальну дошку, у корпусі № 5 теплоенергетичного факультету його ім'ям названо навчальну аудиторію.

Рекомендована література

1. Кузьмина Л. М. Огненное сердце: О создателе первого отечественного турбореактивного двигателя, Герое Социалистического Труда, лауреате Ленинской и Государственных премий, генеральном конструкторе, академике А. М. Люльке. 2-е изд. Москва, 1988;
2. Христич В. О. Його ім'я носять реактивні двигуни // Славені імена Київ. політех. інституту. К., 2003;
3. Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут». Х., 2005;
4. Ховрич С. Важка дорога до Архипа Люльки // День. 2011, 7–8 жовт.

В. О. Христич, Г. Б. Варламов

Бібліографічний опис:

Люлька Архип Михайлович / В. О. Христич, Г. Б. Варламов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-59934>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).